Työelämä
Vesa Rantahalvari

Valtion talousarvioesitys 2020 ja valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelma – Eduskunnan valtionvarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaoston asiantuntijakuuleminen

1 Yhteenveto

Työllisyystavoitetta ei olla saavuttamassa. Hallituksen tulee kantaa vastuunsa ja ryhtyä valmistelemaan oikeasti vaikuttavia toimia ja esittää eduskunnalle niiden toteuttamista. Eduskunnan on syytä kannustaa hallitusta tähän.

2 Työllisyystavoite jää nykyeväillä saavuttamatta

Tavoitteena on lisätä työllisyyttä päätösperusteisesti 60 000 henkilöllä. Tästä puolet tulee olla ”kasassa” valtionvarainministeriön toteamana elokuussa 2020.

Tähän mennessä hallitus on päätösperusteisesti heikentänyt työllisyyttä enemmän kuin parantanut sitä. Omien päätöstensä takia 60 000 henkilön tavoite on tosiasiassa nyt luokkaa 65 000 - 70 000 henkilöä. Perhevapaauudistuksen toteuttaminen hallitusohjelmaan kirjatulla tavalla heikentäisi työllisyyttä vielä lisää.

Työttömyysturvan aktiivimallin leikkurin poistaminen ja perusturva tason korotukset heikentävät työllisyyttä yhteensä karkeasti ottaen 10 000 henkilöllä ja työttömyysturvan lisäpäivien alaikärajan nosto yhdellä vuodella parantaa sitä vajaalla 5 000 henkilöllä vuoden 2023 tasolla. Eräät muut päätökset (muuttokustannusten korvausten osittainen verovapaus, palkkatuen pullonkaulojen vähentäminen, osatyökyvyttömyyseläkkeen lineaarimalli, työlupakäytäntöjen sujuvoittaminen ja ulkomaisten avainhenkilöiden lähdeveron vakinaistaminen) parantavat työllisyyttä vain marginaalisesti.

EK:n käsityksen mukaan hallituksella ei ole toimenpidepakettia, suunnitelmaa tms, jonka toteuttamisella työllisyys sanottavasti kohenisi. Valtaosa hallituksen budjettiriihessä laatiman listan asioista on tavoite- ja prosessikuvausta ilman konkreettista sisältöä. Näköpiirissä ei ole sellaisia uudistuksia, jotka konkretisoinnin jälkeenkään tuottaisivat merkittäviä julkista taloutta tasapainottavia työllisyysvaikutuksia. Esimerkkejä:

- toteutetuilla kuntakokeiluilla ei ole havaittu olevan positiivisia työllisyysvaikutuksia; silti hallitus laskee paljon kuntakokeilujen varaan, vaikka se aikoo toteuttaa kuntakokeilut samalta pohjalta kuin aikaisemmat kokeilut toteutettiin
- palkkatuen vaikutukset nettotyöllisyyteen ovat vähäiset huonon vaikuttavuuden ja vuotojen takia; näköpiirissä ei sellaista uudistusta, jolla vaikuttavuus kohenisi ja nettotyöllisyysvaikutukset kasvaisivat

- hallitus ei näytä itsekään uskovan palkkatuen voimaan: budjettiesityksen mukaan palkkatuella työllistettyjen määrä on ensi vuonna noin 2100 henkilötyövuotta suurempi kuin kuluvana vuonna; tämä siitä huolimatta, että hallitus aikoo saada palkkatuen kokonaisuudistuksen voimaan jo elokuussa 2020.
- työttömyysturvaa ja työttömien palveluja sekä työnhakuvelvoitetta valmistellaan muutettavaksi siten, että työttömyysturvan vastikkeellisuus heikkenee; tämä on omiaan vähentämään työllisyyttä eikä lisäämään sitä
- rekrytointituen kaltaisia tukimuotoja on kokeiltu ennenkin eikä niillä ole havaittu olevan sanottavaa työllisyysvaikutusta

Hallitus tavoittelee työllisyyden kasvua etenkin siksi, että se tasapainottaa julkista taloutta 1,9 miljardilla eurolla. Tällä hallitus pyrkii saamaan rahoitusta uusille pysyville menoille. Hallituksen 60 000 henkilön työllisyystavoite on mitoitettu siten, että kaikki uudet päätösperusteiset työpaikat syntyvät yksityiselle sektorille ilman kustannuksia julkiselle taloudelle.

Työllisyystavoitteen karkaamisesta seuraa se, että julkinen talous ei tasapainotu. Se ei tasapainotu senkään takia, että hallitus aikoo kasvattaa työllisyyttä julkisella rahalla valtion varoista. Palkkatuen hintalapun sekä huonon vaikuttavuuden ja vuotojen takia ”palkkatukityöllisten” muutoksia pitäisi ottaa tuskin ollenkaan huomioon, kun työllisyystavoitteen saavuttamista arvioidaan.

Julkisen talouden velkaantuminen on työllistävän elinkeinoelämän näkökulmasta siirrettyä verotusta. Tasapainotus on jossain vaiheessa tehtävä joka tapauksessa ja se tarkoittaa joko yritysten, työntekijöiden ja kuluttajien verotuksen kiristymisen uhkaa. Tämä uhka on omiaan vähentämään investointihalukkuutta ja sitä kautta se heikentää työllisyyttä jo nyt.

3 Hallituksen kannettava vastuunsa

Hallitus tuntuu luottavan suuresti asettamiinsa kolmikantaisiin työllisyystyöryhmiin ja työmarkkinoiden keskusjärjestöjen yhteisiin työllisyysehdotuksiin.

EK:n käsityksen mukaan tällainen luottamus on perusteetonta, kun ottaa huomioon työllisyystyöryhmien toimeksiannot, hallituksen ministereiden julkiset kannanotot kelvollisista ja ei-kelvollisista keinoista sekä työmarkki-

nakeskusjärjestöjen julkisesti esittämät tavoitteet ja näkemykset. Jos työllisyystyöryhmien työ jatkuu tältä pohjalta, niiltä saati työmarkkinoiden keskusjärjestöiltä ei ole odotettavissa sanottavia tuloksia.

Tämän takia EK katsoo, että hallituksen on syytä eduskunnan kannustamana tehdä seuraavaa:

- terävöittää työllisyystyöryhmien toimeksiantoja, ohjata niitä keskittymään olennaiseen ilman etukäteen asetettuja reunaehtoja ja kieltoja sekä vaatia niiltä selkeitä konkreettisia työllisyyttä parantavia ehdotuksia, jotka valtionvarainministeriö voi todentaa viimeistään keväällä 2020
- käynnistää muu valmistelu, joka tähtää tavoitteiden saavuttamisen edellyttämien esitysten antamiseen eduskunnalle.

4 Muuta

Palkkatuen rahoittaminen sekä TEM:n että STM:n hallinnonalan määrärahoista on outo ratkaisu. Tarveharkintaisten tukien rahoittaminen arviomäärärahoista siirtää eduskunnalle kuuluvaa budjettivaltaa toimeenpanevalle hallinnolle. Kyse oli alun perin ratkaisusta, jolla edellinen hallitus kiersi itselleen asettamaansa valtiontalouden kehyssääntöä. Esitettyä tarkoituksenmukaisempaa olisi rahoittaa palkkatuet yksinomaan TEM:n hallinnonalan määrärahasta ja mitoittaa se halutulle tasolle.

Talousarvioesityksessä on vähän toimia osatyökykyisten työllisyyden edistämiseksi. Osatyökyvyttömyyseläkkeen lineaarimallin toteutus auttaa hieman. EK:n käsityksen mukaan uusia toimia ei tarvitse alkaa pohtia, vaan tärkeää olisi toteuttaa yksimielisen kuntoutuskomitean esitykset. Toistaiseksi ne ovat käytännössä kaikki toteuttamatta.

Työperusteisen maahanmuuton olennainen lisääminen on välttämätöntä hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämisen näkökulmasta. Talousarvioesityksessä on tähän selkeästi liian vähän lisäresursseja. Niitä tarvitaan etenkin Maahanmuuttovirastolle, jotta se pystyy käsittelemään työlupahakemukset 1 kuukaudessa hallitusohjelman mukaisesti ja 1 viikossa lupahakemukset, joilla Suomeen ollaan tulossa työhön, josta maksetaan palkkaa vähintään 4 000 euroa kuukaudessa. Lisää määrärahoja tarvitaan myös Suomen markkinoimiseksi työnteko- ja opiskelumaana ja oleskelulupahakemusten vireille saamiseksi ulkomailla.

EK:n käsityksen mukaan TE-toimistoille tarkoitetut määrärahat ovat riittämättömät mahdollistamaan tarkoituksenmukaisen määrällisen ja laadullisen palvelutason työnantaja- ja työnhakija-asiakkaille. Työvoimapalvelujen

järjestämisessä tulee hyödyntää nykyistä laajemmin yksityisiä palvelutuottajia. Lisärahoitus saadaan työttömyysturvamenojen säästöistä, jotka saadaan, kun työttömyysturvaa uudistetaan.